

Wanneer 'n mens deur die bundel blaai, kom 'n mens onwillkeurig tot die besef dat elkeen wat tot die produksie daarvan bygedra het, dit met groot liefde en toewyding gedoen het. Toe tant Cecile op 'n dag die bundel aan mnr. J.L. van Schaik (bekende boekhandelaar en uitgewer van Pretoria) toon, was sy woorde: "'n Keurig stukje werk! En waarom staat je naam niet voorop? Je had er ook heelwat aan kunnen verdienen!" Toe kom tant Cecile se antwoord: "Meneer van Schaik, ek werk nie vir myself nie maar wel vir die volkspelebeweging."

14. Die Pretoria-Eeufees - 1955

In 1955 vier Suid-Afrika se hoofstad sy eeufees - en nog eens word tant Cecile gevra om 'n volkspelevertoning aan te bied. Sy besluit op die tema "'n Blommehulde aan die Stad van Blomme" en vir die slot op 'n dubbele tablo met die tema "100 jaar - Van Ossewa tot Vliegtuig". Op Donderdag 10 November 1955 stroom meer as drieduisend volkspelers, geklee in vyftien lentekleure, deur twee reuse blommemandjies op die groen grasperk van die Loftus Versfeld-stadion. Binne minute vorm hulle 'n reuse konsentriese kringgroep bestaande uit tien kringe met die kringgroep omring deur twaalf kleiner kringe en dan op die maat van "Afrikaners is plesierig" word 'n lewende, ontluikende roosblom uitgebeeld, waarna die ontluikte roosblom orgaan in 'n sprankelende massavolkspelevertoning. Nou het die volkspelers gaan sit en het ses groepe volksdansers en een groep vaandelswaaiers, almal uit ons stamlande, 'n vertoning gelewer wat die toeskouers betower het.

Maar toe kom die groot slot van hierdie besondere gevoelvolle en aanskoulike huldeblyke aan die stad van blomme, toe die drieduisend volkspelers 'n dubbele tablo opvoer wat die tydsverloop van die eenhonderdjarige bestaan van Pretoria weerspieël deur die vorming van 'n ossewabeeld wat weer op sy beurt deurvloeiend in 'n vliegtuigbeeld omvorm word.

Hierdie blommehulde is ook op 11 en 12 November 1955 aangebied. Nadat die amptelike program by afloop van die finale vertoning reeds afgehandel was, het die spelers spontaan met volkspele voortgegaan. Skielik het die Belgiese vaandelswaaiers op die veld gedraf en by die volkspele aangesluit. en toe sien die toeskouers, wat bankvas bly sit het, hoe 'n klompie volkspelers na die pawiljoen draf en elkeen weer met 'n oorsese volksdanser op die veld verskyn om met die volkspele voort te gaan. Dit was voorwaar 'n feestelike geleentheid.

So sal die volkspelers uit eenhonderd een-en-dertig laers vanoor die hele land en ses-en-sewentig volksdansers uit sewe stamlande asook die groot getal meelewende toeskouers hierdie grootse geleentheid met trots en vreugde in hul herinneringe kan vertroetel. Maar dit is nie net die senior volkspelers wat aan die fees kan terugdink nie, want daar was ook nog tweeduisend laerskoolkinders uit meer as dertig skoollaers wat mooi herinneringe kan koester oor hul deelname aan 'n spesiale skolevolkspelefees wat onder tant Cecile se leiding op 8 November 1955 in die Loftus Versfeld-stadion gehou is. Pretoria se eeufees het voorwaar iets vir ieder en 'n elk aangebied!

15. Die einde van 'n Goue Era - 1958

Hartseer en uittrede

Gedurende 1954, by die voorlegging deur Cecile van die finale konsep van haar geskrif "Ons eie Volkspeler" aan die Uniale Raad, het daar tekens van antagonisme jeens haar uitgeslaan. By die publikasie van die boek deur die Uniale Raad vroeg in 1955 is sy totaal-en-al oor die hoof gesien en het sy oorweeg om haar van die volkspele-aanbieding by die komende Pretoria-eeufees te onttrek. Haar groot liefde vir volkspele het egter die oorhand gekry en sy het mettertyd besluit om met die vertoning voort te gaan.

Net na afloop van die openingsvertoning van die groot blommehulde aan die stad van blomme en dubbele tablo getiteld "Van Ossewa tot vliegtuig - 100 jaar" was daar 'n huldiging-seremonie ter herdenking van dr. Pellissier se 68ste verjaardag waar Cecile 'n borsbeeld as geskenk van die volkspelers aan dr. Pellissier oorhandig het. Baie volkspelers was erg onthuts omdat geen woord van dank aan Cecile gerig is nie.

Daar is inderhaas deur die Uniale Raad gereël dat Cecile na die volgende aand se vertoning bedank sou word, maar 'n aantal volkspelers dra haar skouerhoog van die veld af en die bedanking is toe daarmee heen.

Vroeg in 1956 begin die Uniale Raad, onnodig en sonder Cecile se medewete, aan haar werk "Ons eie Volkspeler" te torring. Hieroor het sy by dr. Pellissier beswaar aangeteken waarop sy 'n brief van die Uniale Raad kry waarin haar meegeedeel word dat die Raad die hoogste gesag is en nie verplig was om haar te raadpleeg nie. Hierop het Cecile mondelings uit die beweging bedank. Nadat die Jakarandalaer by die Uniale Raad teen hul onetiese optrede beswaar aangeteken het, het Cecile 'n brief van hulle gekry waarin sy vir haar bydraes bedank word en waarin die hoop uitgespreek word dat sy tot die beweging sou terugkeer nadat haar gesondheid (wat in 'n blakende toestand was) verbeter het. Cecile het toe 'n brief aan dr. Pellissier gerig waarin sy haar ongelukkigheid oor die verloop van sake breedvoerig uiteengesit het. Hierop het sy geen antwoord gekry nie.

In Maart 1957 kry Cecile 'n persoonlike briefie van dr. Pellissier waarin sy en Dries uitgenooi word om saam met dr. Pellissier en sy vrou te gaan eet. Hy meld dat hy graag die beoogde volkspelevertoning by die Voortrekkermonument op 16 Desember 1958 met haar wil bespreek. Dit was vir Cecile nou eenmaal te veel en sy laat dr. Pellissier weet dat sy haar finaal van die volkspele onttrek.

By haar terugkeer in Pretoria het sy met groot hartseer finaal aan haar geliefde volkspele, en veral van die Jakarandalaer, afskeid geneem.

'n Terugblik

Voortspruitend uit die ongekende volksgevoel wat so spontaan uit die 1938-Simboliese Ossewatrek ontwaak het, het daar gelyktydig 'n ongekende belangstelling in die tradisionele Afrikaner-volksliedjies en piekniespele, met sy sjarme, sy

ongekunstelde spontaneïteit en sy vryheid van beweging, ontstaan.

Hierdie besondere eienskappe het aan die Afrikaner volkspele 'n unieke karakter verleen, wat op sy beurt daarvoor verantwoordelik was dat die spele nie soseer op vasgestelde en tegniese vaardige bewegings gebaseer is nie, maar eerder 'n volks-geestelike ervaring meegebring het. Gevolglik het ons volkspele ongesiene hoogtes gedurende die laat 1940's en die 1950's bereik wat tot die middel van die 1960's voortgeduur het.

Toe het die winde van verandering begin waai. Gedurende die 1970's is die strukturele karakter van die volkspelebeweging aangetas deurdat dit van 'n orgaan wat spontaan deur die volkspelers uit eie geledere aangedryf is, omskep is in 'n handelsvereniging wat deur 'n direksie aangedryf is. Dit is dus nie verbasend om te vind dat daar 'n opmerklike stagnasie in die volkspelebeweging gedurende die 1970's te bespeur was nie. Maar erger nog, gedurende die 1980's is die wese van die spele aangetas deur die oënskynlik onskuldige naamsverandering (vanaf volkspele na volksdanse) waardeur die oorsprong van ons volkspele, naamlik niekniekspele, verloën is.

16. Na Cecile de Ridder se uittrede uit die Volkspelebeweging Op Moederverlore se vlakke en 'n blymoedige herstel

Na haar afskeid van die volkspele het Cecile vir drie maande lank aanmekaar gehuil, maar met haar man se aftrede in 1958 het dit weer beter gegaan. Na 'n genotvolle oorsese reis in Augustus 1958 het die twee De Ridders hul nuwe woning in Clubview betrek. Nou was daar ook kleinkinders wat by ouma en oupa kom kuier het en Dries kon sy geliefkoosde sport sommer daaglik op die aangrensende gholfbaan beoefen.

Maar in Desember 1960 is Dries skielik aan 'n hartaanval oorlede - en Cecile moes weer van vooraf die leisels optel. Gelukkig het sy toe so pas begin om rolbal te speel. Dit het haar baie besig gehou en mettertyd het sy voorsitter van die rolbalseksie geword. Maar rolbal alleen kon nie Cecile se rustelose ondernemingsgees bevredig nie en sy het gevolglik tussen die rolbal deur op vele toere gegaan - eers deur Rhodesië en toe na Griekeland, Israel, Egipte, Iran, Petra, Baalbeck en Jerros. Plaaslik het sy met bustoere die land deurkruis - so ver as Malawië, Mosambiek en Madagaskar. Daarna is sy twee keer na Europa, twee keer na die Midde-Ooste en een keer na die Verre-Ooste. Vir 'n jaar lank het sy by haar dogter Didi in Londen gewoon. Gedurende die tyd is sy na Noorweë, Holland, Frankryk, Skotland en Wallis. Ook was sy drie keer in Madrid. Plaaslik het sy ook vele van die bustoere van die Genootskap Oud-Pretoria meegemaak.

Goue jare

In die laat 1970's slaag Johan Beukes, leier van die Erica Volkspelelaer, daarin om Cecile se belangstelling in volkspele te laat herleef. Deur haar kinders, kleinkinders en

agterkleinkinders en met 'n hernude belangstelling in volkspele kon Cecile haar agtste lewensdekade in goue jare omskep. In 1983 laat sy 'n woonstel aan haar huis aanbou. Sy betrek die woonstel en haar kleinseun Johan de Ridder neem die huis oor. Tant Cecile woon nog steeds hier en haar getroue bediende, Johanna, wat reeds vanaf 1964 by haar werksaam is, sien nog steeds om na die daaglikse behoeftes van die huishouding.

By geleentheid van die herdenking in 1988 van die Groot Trek van 150 jaar tevore is tant Cecile, saam met mev. Betsie Verwoerd, as beskermvrou van die Vroue-Kenkragbeweging benoem.

Die Peter Cruse Ouditorium te Worcester

Peter Gilles Cruse is in 1894 gebore en het as kind albei sy oë in twee afsonderlike ongelukke verloor. Op 20-jarige leeftyd kwalifiseer hy te Worcester in orrelspel waarna hy 'n pos as orrelis by die Bosmanstraat-kerk kry. Maar toe die Kerkraad verneem dat hy blind is, was hy nie toegelaat om die pos te aanvaar nie. Die orrelis van die Presbiteriaanse kerk, 'n mnr. Newbolt, het Peter toe gehelp om sy lisensiaat in klavieronderrig te verwerf. Vanaf 1920 tot 1925 was Cecile een van Peter Cruse se leerlinge. Nadat Peter in 1929 met Ada Hamblin getroud is, het die paartjie vanaf 1930 by die De Ridders ingewoon. In 1938 is die paartjie uitmekaar, wat 'n geweldige slag vir Peter was. Hy het by die De Ridders bly woon en Cecile het veel gedoen om hom weer op sy voete te kry. Toe die De Ridders in 1950 beplan om na 'n ander huis te trek het Cecile gehelp om 'n geskikte woning vir Peter te kry waar hy met sy klavieronderrig kon voortgaan.

Peter Cruse was een van Pretoria se bekendste klavieronderwysers en was ook menigene van die studente se blegvader. Hy is op 4 Desember 1970 oorlede en by sy begrafnis het die gedagte by Cecile opgekom dat Peter nie vergeet moet word nie. Tuis het sy op die idee gekom om 'n Peter Cruse-gedenkfonds in die lewe te roep, die rente waarvan gebruik kon word om jaarliks 'n behoeftige musiekleerling wat die Worcester skool verlaat van 'n musiekinstrument te voorsien. Cecile het toe van Peter se oud-leerlinge sowel as van haar vriende en kennisse genader en sowat 100 persone het mildelik tot die fonds bygedra. Talle leerlinge is oor die jare aldus uit die fonds, wat deur Johan de Ridder geadministreer word, gehelp.

In 1988 het tant Cecile 'n brief van die Worcester skool vir blindes gekry waarin hulle verneem of daar enige beswaar sou wees om die nuwe musiekouditorium na Peter Cruse te vernoem. Sy het ingestem en is toe uitgenooi om die ouditorium te open waar sy een en ander oor Peter met die gehoor kon deel. Die kinders het by daardie geleentheid 'n pragtige musiekuitvoering gegee.

17. Enkele briewe en artikels van besondere betekenis

Brief van Dr. E.A.L. (Betsy) Goddefroy

Dr. Betsy Goddefroy was die dogter van die bekende ds. M.J. Goddefroy, leraar van die Nederduits Hervormde Kerk en kerkleier in Transvaal. Sy was die eerste geneesheer en lek-

trise aan die Moedersbond-kraaminrigting en Opleidingskool vir Vroedvroue van die Suid-Afrikaanse Vrouefederasie in Pretoria.

Op 22 Februarie 1950 skryf sy 'n brief aan Cecile de Ridder wat o.a. die volgende bevat:

"Ek kan my nie voorstel nie dat dit nou al meer as twee maande terug is wat ek die pragtige uitvoering van jou gesien het by die onvergeetlike onthulling van die Voortrekker Monument.

"Dit was die eerste maal in my lewe dat ek so 'n circa 2000 mense tegelyk sien dans het en dit was vir my 'n ontroerende skouspel. Die ritme op musiek van al die dansers in hulle wit en blou en oranje en groen was asof die wind oor wye velde van blomme gespeel het en dan dié kleur en dan weer daardie een uitgekies het om met hom te dans."

Nog 'n kind van ds. Goddefroy wat bekendheid in Pretoria verwerf het, was sy seun Chris Goddefroy. Gedurende die 1910's het die Child Welfare Society 'n kinderhawe in Pretoria-Wes tot stand gebring. Die Bond van Ooms en Tantes, waarvan Cecile de Ridder 'n lid was, het vir sakgeld, kampeergeriewe, voortrekkerdrag en bykomstighede vir die kinders gesorg. Gedurende die vroeë 1940's het die kinderhawe in 'n treurige toestand verval. Op daardie stadium is Chris Goddefroy as huisvader aangestel en hy en sy vrou wat as huismoeder opgetree het, het die plek van 'n gemors tot 'n voortreflike inrigting opgehef.

Cecile de Ridder het by vyf geleenthede 'n kersspel, wat sy self geskryf het, in die agterplaas van die tehuis op die planke gebring. Elke kind het die geleentheid gehad om deel te neem. Daar was plek vir 300 toeskouers en die opbrengs het aan die tehuis gegaan.

Chris Goddefroy en sy vrou het byna geen vergoeding vir hulle dienste ontvang nie en op 'n stadium het hy uit die pos bedank weens 'n geskil met die bestuur oor die lyfstraf wat hy toegedien het. Deur Cecile se bemiddeling is hy in die pos herstel en het hy en sy vrou ook 'n redelike salaris ontvang.

Op een of ander stadium is 'n besondere waardevolle stel van 26 handklokke aan die tehuis geskenk. Chris Goddefroy het die kinders geleer om die klokke te bespeel en het uitvoerings daarmee gegee. Na sy dood gedurende die laat 1950's het die tehuis opgegaan in die nuwe Bramley Kinderhuis en die klokke is ook daarheen geneem. Gedurende die 1960's het tant Cecile gewonder wat van die klokke geword het en het hulle toe in wasgoedmandjies opgespoor en aan die Hope Home geskenk. Daar was hulle net in die pad en hulle is toe na Prinshof oorgeplaas.

Terwyl Cecile in Worcester was vir die opening van die Peter Cruse Ouditorium, skiet dit haar te binne dat die klokke eintlik by die musiekskool vir blindes tuishoort. Sy spoor toe die klokke by die Hervormde Kerk se argief op. Hulle was toe reeds in 'n treurige toestand. Gelukkig is hulle deur mnr. Bakke, eienaar van die Steel Foundry van Uitenhage, gerestoureer en aan die skool te Worcester afgelewer.

Brief van prof. Dr. W.Ph. Coolhaas

Prof. Dr. W.Ph. Coolhaas was Sekretaris van die hoofbestuur van die Nederlandsch-Zuidafrikaanse Vereeniging (NZAV) te Amsterdam, gestig in 1881.

Op 17 Mei 1953 skryf hy 'n lang brief aan Cecile de Ridder waarin hy onder andere die volgende insiggewende mededelings na aanleiding van die 1953-toer doen:

"Hadden we wel gedacht dat de Volksspelers uit Zuid-Afrika ons iets moois zouden laten sien, de werkelijkheid heeft de verwachting verre overtroffen.

"We zouden alle jongeren ook een raad willen geven: houdt toch vast aan Uw eigen cultuur, loopt niet de schijnbeschaving na met alle oppervlakkigheid, die men in de vreemde zo vaak vindt ..

"Want eenvoudig is de muziek van deze volksliedjies maar sterk en gaaf in zijn beweging. Bekoorlijk en ongeunsteld zijn al die dansen in hun bescheiden variatie."

Artikel deur mnr. J.H. Broekman

Mnr. J.H. Broekman was 'n lid van die Nederlandsch-Zuidafrikaanse Vereeniging en was Sekretaris van die Werkkommissie ter voorbereiding van die ontvangs in Nederland van die 1953 volkspeletoer. Hier volg 'n uittreksel uit 'n artikel wat hy in dié verband geskryf het in die "Nederlandse Post", Kaapstad, Julie 1953:

"Zuid-Afrika heeft wel iets heel bijzonders uitgezonden. Eenvoudige burgers, voor wie het een genoegen was zich uit te spannen. De Zuid-Afrikaanse volksspelen zijn naar mijn mening geen Volksdansen. De combinatie van boeremusiek, zang en volksspelen, biedt de gelegenheid tot uiting van wat er omgaat in elke individu, in elke groep, in het hele volk. De Zuid-Afrikaanse Volksspelen zijn stijlvol. Ze kunnen eenvoudigen en elite tegelijk boeien door zelfwerkzaamheid, door tucht en ingetogenheid, waardoor geen grenzen overschreden worden. Het is een beweging met hoge volksopvoedkundige waarde."

Ontvange toekennings

- Die volgende toekennings is aan Cecile de Ridder gegee:
- 1945 goue horlosie van die Reddingsdaadbond ter erkenning van haar boek "Nuwe Spele";
  - 1949 goue medalje van die Uniale Raad vir Volksang en Volkspeler vir die massa-volkspelervertoning en ossewatablo by die inwyding van die Voortrekkermonument;
  - 1950 erepenning van die S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns vir haar bydrae tot die ontwikkeling van volkspele;
  - 1953 oorkonde van die Vlaamse Vereeniging de Blauw-voet;
  - 1955 goue gedenkmedalje van die Stadsraad van Pretoria vir die vertonings tydens die Pretoria-eeufees;
  - 1978 oorkonde van die Verwoerdburgse Kultuurraad;

- 1987 oorkonde van die Erica Volkspelelaer;
- 1988 oorkonde van die Pretoria Kultuurraad;
- 1988 lidmaatskap van die Orde van Commandeurs van die Stigting Jan van Riebeeck;
- 1991 oorkonde van die Afrikaanse Vroue-Kenkrag by geleentheid van haar 90ste verjaardag.

19. Epiloog

In die sewentien jaar wat Cecile de Ridder haar hele hart en siel aan die volkspelebeweging gewy het, het sy die grootste enkele bydrae gelewer tot die standaardisering, popularisering en uitbreiding van hierdie unieke volkserfenis met sy sjarme, sy bewegingsvryheid, sy hoflikheid en sy spontaneïteit. Ook het sy by uitnemendheid daarin geslaag om daardie wonderlike gees van liefde vir die volkseie wat uit die Simboliese Ossewatrek van 1938 ontstaan het, tot selfs groter hoogtes in die volkspelebeweging uit te brei.

Die 1952-eesjaar, waarin die driehonderd jaarlange bou van 'n nasie op so 'n voortreflike wyse deur middel van historiese optogte aan ons uitgebeeld is, was die besigste jaar wat Cecile de Ridder beleëf het. In dié jaar het sy nie net aan die voortou gestaan van drie massavolkspeslevertoneings nie, maar was sy ook besig met die samestelling van 'n nuwe volkspelehandleiding, besig met die voorbereidings vir die 1953-oerse toer en die samestelling van die keurige volkspelebundeltjie vir die toer, besig met die aktiwiteite van die Jakarandalaer en van volkspele by die hoërskool, besig met die afrigting van haar leerlinge in ritmiese beweging, besig met twee volkspelekursusse - die een te Kimberley en die ander te Potchefstroom, besig met die reëlins vir 'n volkspelevertoning deur die Jakarandalaer wat op die pragtige, met jakarandabloeisels besaaië grasperk van die Goewermentshuis vir mev. Mabel Jansen gehou moes word, en ook deurlopend besig met huis en haard en drie kinders in die Universiteit.

Waar 1952 Cecile de Ridder se besigste jaar was, was 1955 haar triomfjaar. Met die sprokiesagtige slothulde aan 'n stad van blomme, waar drieduisend volkspelelers op onberispelike wyse twee ineenvloeiende lewende tablo's gevorm het, het Cecile de Ridder die hoogtepunt van haar volkspelesaga bereik. Hiermee het haar besondere lewensbeskouing, naamlik dat sy weet dat sy met 'n talent bevoorreg is en dat sy daarmee moet woeker ten einde andere daardeur gelukkig te maak, tot sy volle ontplooiing gekom. Maar sy weet ook dat daardie vreugde wat sy aan andere kon gee, alleen moontlik gemaak is omdat sy so mild beloon is met hulp wat so ten volle en met sulke oop hande aan haar gegee is. Hiervoor is daar steeds 'n groot dankbaarheid in haar hart.

Cecile wil egter enkele persone wat vir haar van besondere betekenis was, by name noem:

- (1) Dries de Ridder - haar eggenoot van wie daar deurgaans 'n stille krag en veel wysheid uitgegaan het en sonder wie se besondere geduld, taktvolle meelewing en fynbesnaarde optrede sy tot weinig in staat sou gewees het.
- (2) Johan de Ridder, haar seun, en Didi de Ridder, haar dogter - die een haar volkspele-linkerhand en die ander haar volkspele-regterhand.
- (3) Dries de Ridder - haar seun wat altyd aan sy vader se sy was by rugbywedstryde, hengeloorde, jagtogte en natuuruitstappies; en sodoende sy pa geselskap gehou het wanneer sy ma met volkspele besig was.
- (4) Dolly Raats - haar stukrag.
- (5) Hedwig Pretorius - haar troue vriendin en gewaardeerde helpster by alle volkspelebedrywighede.
- (6) Phyllis Lambert - haar getroue klavierbegeleidster, 'n Engelssprekende dame met 'n ongekende liefde vir ons volkspele.
- (7) Elsa Dekker - haar gewaardeerde vriendin en uitstekende raadgeefster oor sang- en volkspele-aangeleenthede.
- (8) Bosman de Kock - die man wat so veel gedoen het om die volkspele-musieknote op die regte maat en op die regte plek te kry.
- (9) Nel en Vaalie van Rooyen - die egpaar wat altyd met daad en raad gereed gestaan het en vir wie geen moeite ooit te veel was nie.
- (10) Kolonel Grobbelaar, luitenant Roothman, sersant Sterley en die instrukteurs van die S.A. Polisiekollege - sonder wie se wonderlike hulp, advies en leiding geeneen van die tablo's moontlik sou gewees het nie.
- (11) Kaptein Bradley en die Suid-Afrikaanse Polisie-Blaasorkes - wie se hoflikheid en vriendelike samewerking opvallend was en waarvan die puik orkesbegeleiding 'n buitengewone bydrae aan die gewildheid van volkspelevertonings gelever het.
- (12) Pierre Basson - die man wat as Direkteur van Publisiteit daarvoor verantwoordelik was vir die insluiting van volkspelevertonings in die Jakarandafeesprogramme, waardeur hy een van die grootste bydraes tot die grootskaalse ontwikkeling van volkspele gelever het.
- (13) Johan Beukes - wat haar hand geneem het toe sy dit die nodigste gehad het, en die Erikalaer wat 'n waardige opvolger van haar Jakarandalaer is.
- (14) Die spelers van die Jakarandalaer - wat die spil gevorm het waarom haar volkspeleaktiwiteite gedraai het.

Haar dankbaarheid gaan ook uit na elke volkspeeler vir wie geen opoffering te groot was nie, want dit was juis hulle wat

gemaak het dat ons eie eenvoudige piekniekliedjies en -speeltjies ontwikkel het tot die eie en unieke karakter wat ons volkspele aangeneem het.

Maar, opoffering en ontbering bring ook vreugde en genot en die hele wese van die volkspele-erfenis is ongekunsteld raakgevat deur Didi de Ridder toe sy op spontane wyse die volgende by geleentheid van haar moeder se negentigste verjaardag kwyt geraak het: "Al wat ek kan onthou, is dat dit altyd 'jolly' lekker was!"

Verwysings

- 1) Cecile de Ridder, "Nuwe spele, opgedra aan die Afrikaner-jeug deur die Transvaalse Provinsiale Komitee, Tweede Amptelike Volkspelerhandleiding uitgegee onder beskerming van die Reddingsdaadbond, met die medewerking van die Transvaalse Provinsiale Komitee vir Volkspeler en Volksang en met die goedkeuring van die Uniale Raad vir Volkspeler en Volksang - musiek geteken deur Johan de Ridder, Pretoria, 1945, 63 pp.
- 2) Cecile de Ridder, "Ons eie Volkspeler, 'n bundel van die gewildste en mees tipiese Afrikaanse Volkspeler uit die volgende Volkspelerhandleidings ...", uitgegee deur die Uniale Raad vir Volksang en Volkspeler, *Elsiesrivier*, 1955, 113 pp.

Mevrou Cecile de Ridder, gebore Punt, in 1949. Haar aangegewe huisadres was destyds Parkstraat 825, Pretoria, Arcadia.

Foto: Springett's Studios, Kaapstad

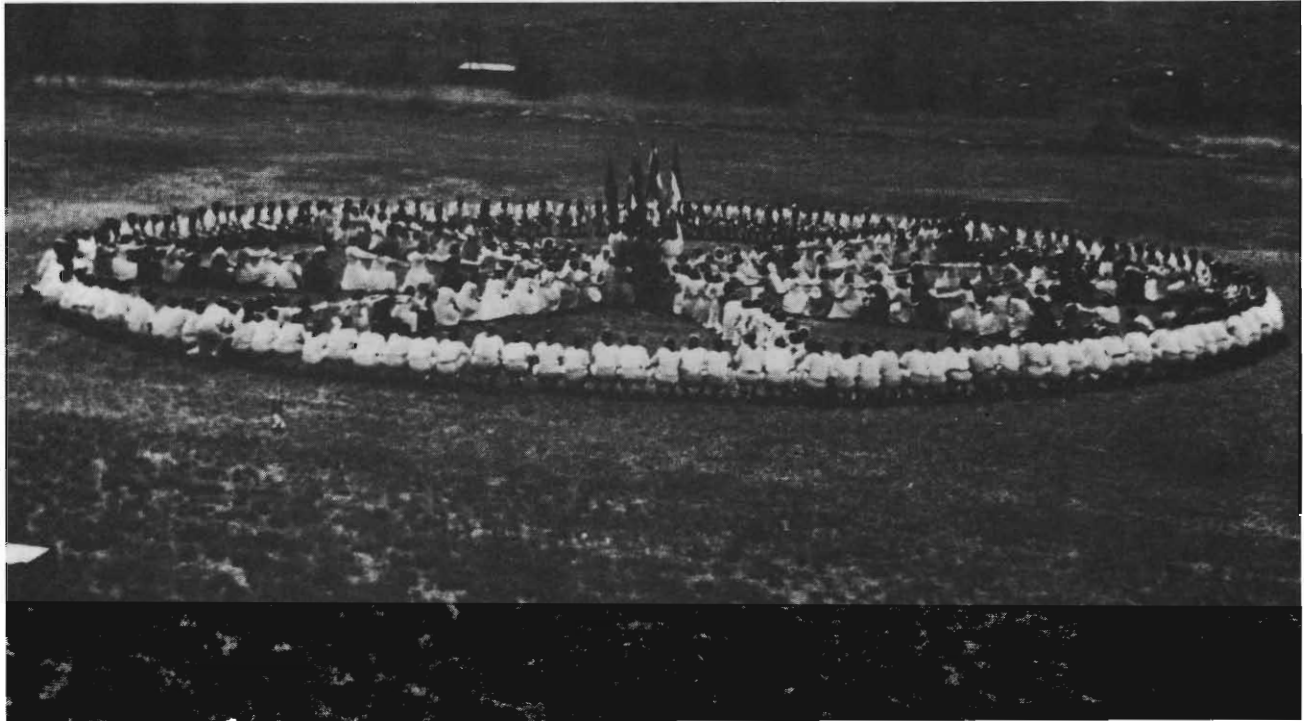

Mevrouw Cecile Punt gebore Ruwers met haar drie kinders in Nederland in 1908. Van links na reghs Cecile Hendrika Johanna Punt (later Mevrouw de Ridder) - Willem Henri Jacobus Punt (later Dr. W H J Punt) - Jacoba Laurentina Amalia (Cobie) Punt (later Mevrouw Gosselink) - Mevrouw Cecile Henriette Punt gebore Ruwers

*Fotograaf W. Zimmerman, Amsterdam
Foto Mevrouw Cecile de Ridderversameling*

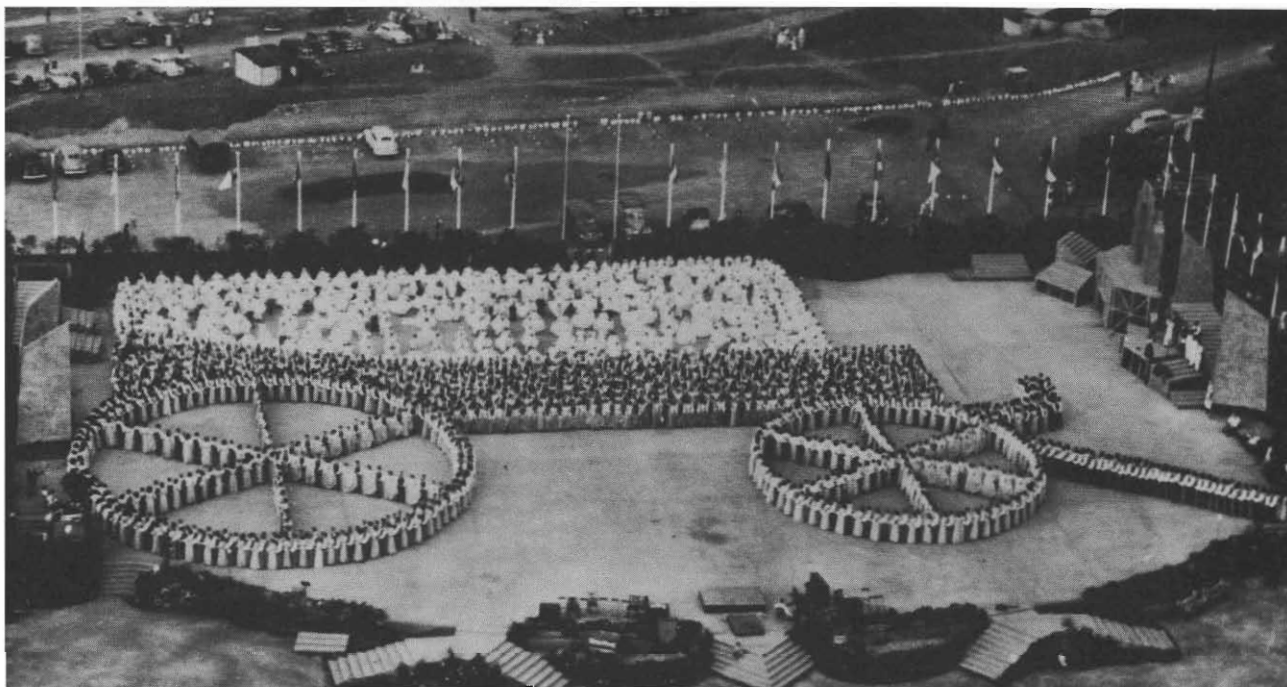
*Die geseënde gesin van Mevrou Cecile de Ridder – Vooraan Mevrou Cecile de Ridder gebore Punt. Middelste ry: Johannes Andries de Ridder, haar eggenoot, en seun Dries de Ridder. Agterste ry: seun Johannes (Johan) en dogter Cecile (Didi)
Foto: Cecile de Ridder-versameling*

72

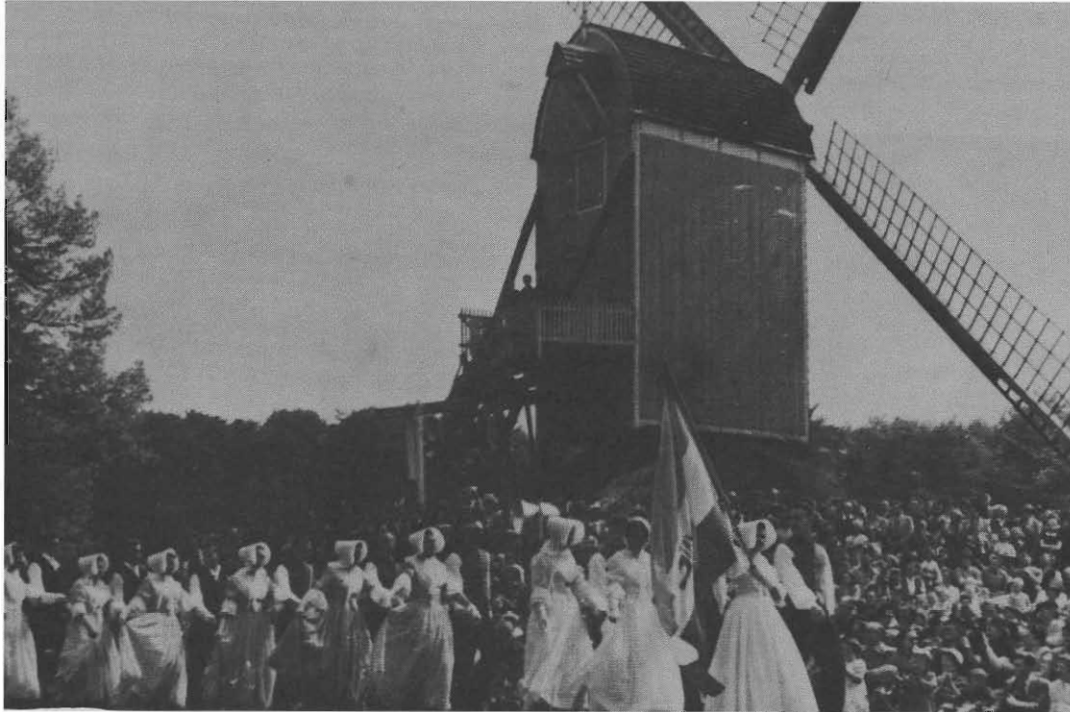
Die Andries-Pretorius-wieltablo deur volkspelekursusgangers vertoon tydens die groot volkspelekursus te Heidelberg, Transvaal, in April 1941. Andries W.J. Pretorius was een van die groot Voortrekkerleiers en die oorwinnaar van die Zoeloes in die slag aan die Bloedrivier op 16 Desember 1838.

Foto: Corry Jooste-versameling

Die Ossewatablo by die Voortrekkermonument op 14 Desember 1949 – Die lugfoto toon die voltooide Ossewatablo by geleentheid van die filmopname op 14 Desember 1949. Voor op die platform geheel regs staan Mevrou Cecile de Ridder in 'n lang, wit japon, agter haar sommige van die polisie-instrukteurs wat volkspelegroepe na hul onderskeie plekke in die Ossewatablo gelei het.

Foto: Cecile de Ridder-versameling

Die Suid-Afrikaanse volkspelers in 1953 in die Nederlandse Opelugmuseum te Arnhem, die geboortestad van die groepleidster, Mevrou Cecile de Ridder. Hulle is geesdriftig deur talryke toeskouers toegejuig. Op die agtergrond staan 'n standermeul die oudste soort windmeul in die Lae Lande, gebruik vir die maal van graan en tans skaars.

Foto: Cecile de Ridder-versameling

Ontvangs van die Suid-Afrikaanse groep volkspelers deur die Koninklike gesin by Paleis Soestdijk in 1953. Koningin Juliana het die groep se vertoning in die tuin van die Paleis vanaf die stoep gadeslaan. Dit was 'n besondere eer, want sy het gewoonlik nie so 'n groot groep ontvang nie. Na die vertoning het Mevrou Cecile de Ridder 'n doos met twee poppe in Voortrekkerkleding, Jannie en Sannie genoem, aan Marijke, die jongste van die vier prinsesse, tans Christina genoem, aangebied. Die foto toon links Mevrou Cecile de Ridder in volkspelersdrag met tuitkappie, agter haar Koningin Juliana (met tjalie), regs Prinses Marijke (met bril) en Kroonprinses Beatrix, tans opvolgster van Juliana as vorstin.

Foto: Cecile de Ridder-versameling

Een van die sierlike tekeninge van Katrine Harries in die bundel “Ons eie volkspele”, saamgestel deur Mevrouw Cecile de Ridder en uitgegee deur die Uniale Raad vir Volkspele en Volksang”, Elsiesrivier, 1955, p. 56.

Mevrou Cecile de Ridder het die “Program vir Jakaranda Volkspele, Pretoria 1950” enkele “Goue reëls vir elke volkspeleer” geskryf en humoristies laat illustreer. Hierbo staan een van die tekeninge in die Program met langsaan die raad: “Moenie na jou VOETE kyk nie – hulle sal self hulle pad kry”. Op bekommerde gesigte van spelers is van toepassing die adviese: “Vergeet jouself! Wees vriendelik! Wees vrolik! Ontspan en geniet!”

DR. S.H. PELLISSIER EN DIE VOLKSPELE IN SUID-AFRIKA

Een van die ander pioniers van die Volkspelebeweging in Suid-Afrika is Dr. Samuel Henri Pellissier (1887-1978), Direkteur van Onderwys van die Oranje-Vrystaat en Afrikaner-kultuurleier. Prof. P.G. Nel het 'n artikel oor hom gepubliseer in die "Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek" en gee daarin besonderhede oor sy uitgebreide en veelsydige bedrywighede. Sy grootvader was sendeling te Bechulie en hy is daar op 10 November 1887 gebore. Prof. Nel skryf oor hom onder meer:

"Hy sal egter veral onthou word as die vader van die Volkspelebeweging in Suid-Afrika wat hy met buitengewone visie, skeppende vermoë, volgehoue arbeid en strewende uitbou het. As jong kultuurbewuste Afrikaner het hy in 1912 die vergesig gehad van 'n gedissiplineerde, tradisiegebonde jeug, met eie volkspele, volksang en volksdrag - 'geskaar in vurige vaderlandsliefde rondom 'n eie nasionale vlag, 'n singende, spelende en werkende volksjeug'. Tydens 'n besoek in daardie jaar (1912) aan die buiteland het hy diep onder die indruk gekom van die groot kulturele betekenis van volksang en volkspele in die lewe van die Sweedse volk. Terug in Suid-Afrika het hy in 1914 volkspele vir sowel die jeug as volwassenes geïnisieer deur middel van bekendstelling, motivering, kursusse en saamtrekke.

Weldra het volksang en volkspele in die land posgevat en genot, afleiding en geestelike verryking aan duisende Afrikaners verskaf. Vir Pellissier was volkspele 'n fisieke en geestesaktiwiteit wat deur volksgenote in die breë lae beoefen word. Spoedig is predikante, onderwysers en ander kultuurleiers by die beweging betrek en is die Uniale Raad vir Volksang en Volkspele in 1941 deur die Reddingsdaadbond gestig. In 1951 het die organisasie outonoom geword, met Pellissier as voorsitter. Agt gewestelike komitees met wyksbonde en laers onder hulle is in die lewe geroep.

Talle volkspelekursusse is in al die vier provinsies gehou en langsamerhand het volkspele en volksang 'n onmisbare plek in die kulturele lewe van die Afrikaner verower. Teen 1947 was daar reeds drie handleidings met volkspelemusiek gepubliseer. Min van die ou kultuurlande kon dit oortref. In 1955 is "Ons eie volkspele" gepubliseer¹⁾ wat 54 volksdanse van Afrikaanse oorsprong²⁾ bevat. Die Sweedse danse wat aanvanklik 'n nuttige doel gedien het, is weggelaat en in 1962 het die omvattende handboek "Vir ons volkspelers" verskyn.

By alle groot kultuurfeeste in Suid-Afrika het die Volkspelebeweging 'n prominente rol gespeel; met die inwyding van die Voortrekkermonument in 1949 het 2000 volkspelers 'n pragvertoning gelewer, terwyl meer as 3000 volkspelers op 6 April 1953 in Kaapstad opgetree het. Met Pretoria se eeufeervoering in 1955 het 9000³⁾ volkspelers onder leiding van die bekende mev. Cecile de Ridder vertonings gelewer.

Oorsese toere deur Suid-Afrikaanse volkspelers onder leiding van Pellissier is in 1953 na Nederland, België, Wes-Duitsland, Denemarke en Engeland⁴⁾ onderneem, terwyl 'n tweede groep Israel, Griekeland, Oostenryk, Wes-Duitsland en België

in 1958 besoek en ook aan die internasionale eisteddfod⁵⁾ in skotland deelgeneem het. Desgelyks het volkspelers van Europese lande Suid-Afrika besoek: in 1955 het 120 volkspelers van Nederland, België, Wes-Duitsland, Swede, Denemarke en Engeland vertonings in Pretoria gelewer en daarna die hele land deur-reis. Ook in 1960 het volkspelers uit verskeie Europese lande in Suid-Afrika opgetree.

Pellissier was 'n persoon met vele fasette. Hy het op talle gebiede van die kultuurlewe sy stempel afgedruk."

Uit "Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek", deel 5, uitgegee in Afrikaans en Engels deur die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing, Pretoria, 1987, p.609-611.

Verwysings van C. de Jong

- 1) Die teks en die keuse van musiekwysies is afkomstig van mevrou Cecile de Ridder, die afbeeldings is geteken deur Katrine Harries.
- 2) Bedoel is hier Afrikaner-volkspeler.
- 3) 9000 volkspelers moet wees 3000.
- 4) Swede moet hier as sesde land bygevoeg word.
- 4) Eisteddfod is die Wallies-Keltiese benaming van 'n nasionale of internasionale kunsfees met wedstryde in musiek, sang, digkuns, voordragkuns, ensovoorts - 'n kunswedstryd.

*Dr. Samuel Henri Pellissier en sy eggenote Judith.
Foto: Nasionale Raad vir Volksang en Volkspeler*

VLAGVERTOON VAN DIE STERWENDE ZUID-AFRIKAANSCH E REPUBLIEK

Boekbespreking van "Die Zuid-Afrikaanse Republiek se deelname aan die internasionale tentoonstelling in 1900 in Parys, Frankryk", S. Brink, 1992, Nasionale Kultuurhistoriese Museum te Pretoria, volume 2, no. 4. 29 pp. Geïllustreer. Prys onbekend, ISSN 0259 5567

deur C. de Jong

Ter geleentheid van die 100-jarige bestaan van die Nasionale Kultuurhistoriese Museum te Pretoria het die Museum 'n brosjure oor die Zuid-Afrikaanse Republiek (ZAR) op die wêreld-tentoonstelling te Parys in 1900 uitgegee. Die brosjure is geskryf deur mevrou Sandra Brink van die Museum wat die navorsing gedoen het. Die ZAR was die enigste staat en kolonie in Suid-Afrika wat aan die tentoonstelling deelgeneem het, die regerings van die ander state en kolonies het deelname te kosbaar gevind. Die Volksraad van die ZAR het 'n uitgawe van £20 000 vir deelname goedgekeur. Vier lede her daarteen gestem, onder andere die bekende A.D.W. Wolmarans. Die voorstemmers was van mening "dat dit van die hoogste belang was om aan Europa te toon wat die land kon voortbring ten opsigte van sy mynweese, nywerhede en landbou" (p.123 regs). Dit wou sê dat Transvaal in Parys moes toon dat hy geen Derde-Wêreldland meer was nie en ver gevorder het na die status van Eerste-Wêreldland, in hedendaagse bewoordinge uitgedruk.

Die wêreldtentoonstellings is uitbreidings van nasionale nywerheidsuitstallings wat in swang gekom het toe die nywerheidsomwenteling of industriële revolusie aan die einde van die 18de eeu behoefte aan omvattende uitstalling van fabrikate geskep het. Die uitstallingswese het nie in Groot-Brittanje ontstaan nie, soos mev. Brink beweer, maar in Frankryk. Die eerste nasionale tentoonstelling is gehou onder Napoleon I in 1811. Die eerste wêreldtentoonstelling is gehou te Londen in 1851 as triomf van die Nywerheidsomwenteling in Groot-Brittanje. Die ZAR het op klein skaal deelgeneem aan wêreldtentoonstellings te Amsterdam in 1883 en Parys in 1889. Die ZAR het in Parys medaljes en eervolle vermeldings ontvang.

Die Uitvoerende Raad van die ZAR het in 1896 'n tentoonstellingskommissie aangewys. Voorsitter was generaal P.J. Joubert. Een van die ses ander lede was Dr. J.W.B. Gunning, direkteur van die Nasionale Museum. Hy sou die materiaal vir die tentoonstelling versamel en na Parys stuur.

Die ZAR-uitstalling is ondergebring in 'n gebou wat deur die Franse argitek C. Heubes ontwerp is. Hy het verskeie boustyle gekombineer en sy werk is m.i. meer spektakulêr as mooi. In Mei 1898 het die gesant van die ZAR in Europa, Dr. W.J. Leyds, aan Dr. N. Mansvelt, superintendent van onderwys in die ZAR, gevra om materiaal oor die onderwys uit te stal. Dit het met sukses gebeur. Ook die Nederlandsche Zuid-Afrikaanse Spoorweg-Maatschappij (NZASM) het uitgestal met grafieke en skemas.

Die onderwysmateriaal is verstuur ná die uitbreek van die

oorlog teen Groot-Brittanje. Die pro-Boer konsul van Frankryk in Pretoria, S. Aubert, het die materiaal as sy private eiendom na Parys gestuur.

Die tentoonstelling in Parys is amptelik geopen op 14 April 1900. Toe het die krygskans hom reeds teen die Boere-republieke gekeer. Die paradoksale toestand het ontstaan dat in Parys die ZAR op die wêreldtentoonstelling acte de présence gelewer het, terwyl die republiek nie meer bestaan het nie, omdat dit grotendeels deur die Britse leër beset was en op 9 September 1900 geannekseer is. Dié toestand het egter bygedra tot groot publieke belangstelling vir die ZAR-uitstallings en simpatie vir die Boere. Die belangstelling is ook gewek deur die eksotiese voorwerpe, soos wapens en ander ambagsprodukte van swartes en die gemeubileerde pioniershuisie; daarin was 'n borsbeeld van president Kruger en 'n groot portret van die Franse vrywilliger aan Boerekant, kolonel G. de Villebois-Mareuil. Die ZAR-uitstalling is met 'n groot aantal medaljes en diplomas bekroon. Dit is toe te skryf aan die inhoud daarvan, maar m.i. ook aan die politieke simpatie vir die Boere.

Paradoksaal is ook die lotgevalle van die ZAR-uitstallingsvoorwerpe, soos mev. Brink beskryf. Die ZAR-verteenwoordigers in Europa wou die voorwerpe nie na Transvaal stuur solank dit 'n Britse kolonie was nie en het by 'n skynverkoop hulle oorgedra aan die Boerevriend Hidde Nijland in Nederland. Hy het die versameling uitgestal en uitgebrei in Dordrecht. Toe Transvaal in 1907 selfregering gekry het en die uitstallingsvoorwerpe van Nijland teruggeva het, wou hy geen afstand daarvan doen nie. 'n Geregtelike uitspraak in Nederland is deur Leyds aangevra en Nijland moes die voorwerpe teruggee. Leyds het gewag tot die einde van die Eerste Wêreldoorlog met die terugstuur van die voorwerpe om verlies daarvan te vermy. Hulle het eindelik in 1921 in Pretoria aangekom en is aan die Nasionale Museum aldaar oorgedra. Daarmee is die paradoksale toestand daarvan beëindig. Die voordeel van die lang verblyf in Nederland was m.i. dat die voorwerpe daar waarskynlik beter bewaar en opgepas is as wat in Transvaal sou gebeur het.

Mev. Brink het deeglike navorsing oor die ZAR-uitstalling in Parys gedoen en die eerste monografie daarvoor saamgestel. Dit is verdienstelike werk. Sy swyg oor die verwickelinge met die versameling in verband met mnr. Nijland in 1907-1914. Ek plaas enkele vraagtekens, naamlik waarom is die Franse dokumente oor die wêreldtentoonstelling nie gebruik nie (p.120 regs), wie was die offisiere van die Wilhelmina (p.134 links) en wie is die Franse kroonprins Léon Galizine (p.137 links)?

BOEKBESPREKING/BOOK REVIEW

P.A. van Zyl, "Skenking deur 'Eenige Hollandsche vrienden', 1912-1914", Serie Navorsing deur die Nasionale Kultuurhistoriese Museum, vol. 2 no. 5, Nasionale Kultuurhistoriese Museum, Pretoria, 1993, 36 pp., geïllustreer.

deur C. de Jong

In 1911 het 'n groep lede van die Zuid-Afrikaansche Stichting Moederland (ZASM) te Amsterdam, onder wie die vooraanstaande lid Ir. G.A.A. Middelberg, oudhoofbestuurder van die Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij (NZASM), die denkbeeld opgevat om die Nederlandse beskawing waarop hulle trots was, na Suid-Afrika uit te dra deur kopieë van bekende Nederlandse skilderye te skenk. Middelberg het in Suid-Afrika geesdriftige instemming gevind by onder andere Dr. F.V. Engelenburg, hoofredakteur van die koerant "De Volksstem" te Pretoria, en Dr. J.W.B. Gunning, direkteur van die Transvaalmuseum. Die ZASM het in Nederland bekwame kopieëste en lystemakers gevind en in 1912-14 via Engeland 15 kopieë na Kaapstad verskeep. Volgens versoek van Gunning het die ZASM een oorspronklike skildery bygevoeg. Dit was "De bloeddronk" van Frans Oerder, waarop swartes 'n bees slag.

Die ZASM het eers aan Johannesburg as bestemming gedink, maar na advies uit Suid-Afrika die Transvaalmuseum in Pretoria gekies, omdat Johannesburg 'n Engelstalige enclave in Transvaal was.

Onder die 15 kopieë is 7 portrette, te wete 4 van stadhouers van Oranje-Nassau: Prins Willem I (die Swyger), Prins Maurits, Prins Frederik Hendrik en Prins Willem III, asook admiraal Michiel de Ruyter, Jan van Riebeeck en sy ega Maria de la Queillerie. Die 8 ander kopieë is van verskillende onderwerpe, waaronder die "Nachtwacht" (noukeuriger: Het korporaalschap van kapitein Frans Banning Cocq) van Rembrandt (voor die groot opknapping daarvan), "De vrolijke drinker" van Frans Hals, "Izak zegent Jacob" (deur Govert Flinck) en "De windvlaag" (noukeuriger: De storm) van Willem van der Velde de Jongere.

Die 16 werke is by aankoms in Pretoria saam tentoongestel. Die tentoonstelling is geopen deur minister J.C. Smuts. Daarna is hulle in die Museum weggebêre en nooit weer as groep uitgestal nie. Enkele kopieë is van tyd tot tyd afsonderlik uitgestal, soos "De Nachtwacht" sedert 1974. Daar het geen publikasie oor die werke verskyn nie. Mevrouw Petra van Zyl noem dan ook die skenking onsuksesvol. Gunning se opvolger as direkteur het dan ook wyslik die ZASM gevra om geen kopieë meer te stuur nie.

Die verklaring van hierdie gebrek aan waardering is myns insiens dat die Transvalers destyds geen prys gestel het op tweedehandse kultuurgoed - in hierdie geval kopieë van Europese kunswerke - uit die Europese Eerste Wêreld nie.

Mevrou Van Zyl het deeglike navorsing oor die kopieë en die oorspronklike kunswerke gedoen en verdien 'n kompliment vir haar monografie oor vergete kultuurgoed uit Nederland. Daar was in Suid-Afrika geen dokumentasie oor die skenking nie. Briewe en ander dokumente daaroor is in die ZASM-argief gevind deur Dr. Robert C. de Jong, tans by die Museum in Pretoria.

**TABLE OF CONTENTS OF/INHOUDSOPGAWE VAN
PRETORIANA NO./NR. 103**

	Page/Bl.
Geskiedenis van Pretoria en omgewing	1
Redaksie, "Viering van Pretoria se stigtingsdag in Fonteinedal op 16 November 1992"	1
W.J. Punt, "Inwyding gedenkteken Bronkhorsthuis: Oorspronge, bronne en fonteine - Pretoria bakermat"	1
R. Nixon, "The origins of the Transvaal Museum and the Zoo"	6
T.E. Andrews, "Origin of Pretoria river and spruit names"	10
Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maat- schappij (NZASM)	27
Eric Conradie, "Vereeniging and the Vaal River Bridge"	27
Mevrou Cecile de Ridder en die Volkspelebeweging	35
Lewenskets van mevrou C. de Ridder, Woord vooraf	35
Mevrou Cecile de Ridder, "Is dit 'Volkspele' of 'Volksdanse'?"	35
Richard Searle, "Lewensbeskrywing van mevrou Cecile de Ridder, pionier en leidster van ons eie Afrikaanse volkspele"	37
P.G. Nel, "Dr. S.H. Pellissier en die Volkspele in Suid-Afrika"	77
Boekbesprekings - Bespreking van:	
Vlagvertoon van die sterwende Zuid-Afrikaansche Republiek:	
S. Brink, "Die Zuid-Afrikaansche Republiek se deelname aan die Internasionale Tentoonstelling in 1900 in Parys, Frankryk", Nasionale Kultuur- historiese Museum, Pretoria, 1992 - deur C. de Jong	79
Petra van Zyl, "Skenking deur 'Eenige Hollandsche Vrienden', 1912-1914", Nasionale Kultuurhisto- riese Museum, Pretoria, 1993 - deur C. de Jong	81